

บทความวิจัย (Research Article)

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3
Academic Administration According to The Four Iddhipada of The
Center for Educational Quality Development at Maha Sarakham
Primary Educational Service Area Office 3

กนกพิชญ์ ชาดิษฐ์वाल¹, พระฮอนต้า วาทสทูโท², ทวี สระน้ำคำ³
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3}

Kanokphit Chatchawan¹, Phra Honda Vadasuddo², Tawee Sranamkam³
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen campus, Thailand^{1,2,3}

Received: March 2, 2023 Revised: April 10, 2023, Accepted: April 10, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3 2) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารและครู จำนวน 175 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) การบริหารงานวิชาการของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ ด้านหลักสูตร รองลงมา คือ ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา และด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา ตามลำดับ 2) แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 คือด้านหลักสูตร มีใจรักในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดหลักสูตร กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอด้วยความเอาใจใส่ ประเมินผลในการใช้หลักสูตร นำผลการประเมินผลการใช้หลักสูตรไปปรับปรุงใช้ในการดำเนินงานวิชาการ ด้านการจัดการเรียนรู้ จัดครูเข้าสอนให้ตรงตามวิชาเอก จัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน อบรมการจัดทำสื่อการเรียนการสอน และการจัดทำสื่อต่างๆให้กับครู ด้านวัดผลและประเมินผล ประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจในระเบียบการวัดและประเมินผล สร้างเครื่องมือในการวัดผล โดยให้ครอบคลุมเนื้อหา ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ด้านนิเทศภายในสถานศึกษา สร้างเครื่องมือ และพัฒนาวิธีการนิเทศภายในสถานศึกษาแบบกัลยาณมิตร

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ, อิทธิบาท 4, ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา

¹ Corresponding author, Tel. 0817494348, E-mail: 6405205027@mcu.ac.th

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the academic administration of the Center for Educational Quality Development under the Office of Maha Sarakham Primary Educational Service Area 3; 2) to propose guidelines for academic administration according to the Four Iddhipada of the Center for Educational Quality Development. This study was carried out by means of mixed-method research. The sample included 175 administrators and teachers. The research tools were: a questionnaire and a semi-structured interview. The obtained data were analyzed by the following statistics: Frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation, and Content Analysis. The research results were as follows: 1) The overall academic administration of the Center for Educational Quality Development under the Office of Maha Sarakham Primary Educational Service Area 3 was statistically rated at a high level. The most practiced aspect was curriculum, followed by supervision within educational institutions and measurement and evaluation of education, respectively. 2) The guidelines for academic administration according to the Four Iddhipada of the Center for Educational Quality Development are that regarding the curriculum, there should be a passion for working with curriculum arrangements, supervising and monitoring curriculum usage regularly with care, evaluating the use of the curriculum and using the curriculum evaluation results to improve academic work. In terms of learning management, there should be an arrangement of teachers to teach according to major subjects and, organizing the atmosphere in the classroom to be conducive to teaching. In terms of teaching media, training in the preparation of teaching materials and preparation of various media for teachers should be conducted. In terms of measurement and evaluation, the meeting to clarify teachers understand the measurement and evaluation regulations, and measurement tools by covering the content by learning objectives should be organized. In terms of supervision within educational institutions, tools and the method of supervision within educational institutions in a kalayanamittata style.

Key Words: Academic Administration, Four Iddhipada, Educational Quality Development Center

บทนำ

ด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (2560) มาตรา 258 จ โดยสรุปได้บัญญัติให้มีการดำเนินการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา ครอบคลุมให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา เพื่อให้เด็กเล็กได้รับการพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาให้สมกับวัย โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ให้ดำเนินการ ปรากฏกฎหมายเพื่อจัดตั้งกองทุนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ให้มีกลไก การผลิต คัดกรอง และพัฒนาผู้ประกอบการวิชาชีพครูและอาจารย์ให้ได้ผู้มีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีความรู้ ความสามารถอย่างแท้จริง ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับความสามารถและประสิทธิภาพในการสอน รวมทั้ง มีกลไก สร้างระบบคุณธรรมในการบริหารงาน บุคคลของผู้ประกอบการวิชาชีพครูให้มีการปรับปรุงการจัดการ เรียนการสอนทุกระดับเพื่อให้ผู้เรียน สามารถเรียนรู้ ได้ตามความถนัดและปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องเพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังกล่าว โดยสอดคล้องกันทั้งในระดับชาติและระดับพื้นที่ การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดของโรงเรียน เป็นงานการบริหารสถานศึกษาไม่ว่าสถานศึกษา จะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษา จะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ เนื่องจากงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดโปรแกรมการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาในการจัดการศึกษาทุกระดับ คุณภาพการศึกษาจะพิจารณาจากผลงานด้านวิชาการดังนั้นการบริหารงานวิชาการจึงเป็นงานหลัก ของสถานศึกษาที่ต้องมีการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการติดตามประเมินผล ด้านการนิเทศการศึกษา ซึ่งงานวิชาการเป็นหัวใจของสถานศึกษาและเกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรทุกระดับของสถานศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม โรงเรียนจะมีคุณภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับงานวิชาการเป็นส่วนใหญ่ ส่วนงานอื่นๆ เป็นงานส่งเสริมการบริหารงานวิชาการให้มีคุณภาพ จึงจำเป็นต้องศึกษาและพัฒนางานวิชาการให้มีผลสัมฤทธิ์สูง ดังที่นักวิชาการหลายท่านได้ กำหนดขอบข่ายการศึกษา การบริหารงานวิชาการเพื่อศึกษาและพัฒนางานวิชาการให้มีคุณภาพ ไว้แตกต่างกันไป

หลักธรรมนั้นมีเนื้อหาครอบคลุมเรื่องคุณธรรมความงาม ความดี คุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักของการตัดสินใจพฤติกรรมของบุคคล และเป็นอีกมุมหนึ่งที่สำคัญภายในองค์กร เพราะจะช่วยในการแนะนำพฤติกรรมที่เหมาะสมให้กับคนและงาน จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันที่ เน้นวิชาการทางด้านวัตถุ ยึดติดกับวัตถุสิ่งของ จนเป็นเหตุให้การพัฒนาไปเฉพาะด้าน ห่วงเหินกับธรรมชาติ ความงามจากข้างใน คุณธรรมจริยธรรมจางหายไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2547; พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546) ดังนั้น ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 จึงได้นำหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการทำงานให้สำเร็จ ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินเป็นไปอย่างมีระบบและเป็นประโยชน์มากขึ้น และได้ข้อสนเทศในการจัดวางแผน เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานวิชาการเกิดประสิทธิภาพสูงสุดและยั่งยืนทั้งทางวิชาการและคุณธรรม จริยธรรม

จากเหตุผล สภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา มหาสารคาม เขต 3 เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปให้กลายเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำถามในการวิจัย

1. สภาพการบริหารงานวิชาการของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 อยู่ในระดับใด
2. แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 มีองค์ประกอบใดบ้าง และเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3

2. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3

หลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 (2550, 16 พฤษภาคม); กระทรวงศึกษาธิการ (2552); สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2556) กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาไว้สอดคล้องกัน ดังนี้

- 1) การพัฒนาหรือการดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น
- 2) การวางแผนงานด้านวิชาการ
- 3) การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา
- 4) การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา
- 5) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- 6) การวัด ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน
- 7) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา
- 8) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้
- 9) การนิเทศการศึกษา
- 10) การแนะแนว
- 11) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา
- 12) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ
- 13) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
- 14) การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุว องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา
- 15) การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา
- 16) การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อให้ในสถานศึกษา
- 17) การพัฒนาและใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

จากขอบข่ายงานดังกล่าวสามารถจัดเป็นกลุ่มการบริหารจัดการได้ 5 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านวัดผลและประเมินผลการศึกษา และด้านนิเทศภายในสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นกรอบในการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3

แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4

อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางการทำงานให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงสดับไว้อย่างแยบยล ปลายอันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งจะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อ จึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการทำงานได้ตามความมุ่งหวัง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539; พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2547; พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

1. ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร การมีใจรัก ถือว่าสำคัญมาก ไม่ใช่ทำให้รักเพื่ออะไรสักอย่าง หรือ ห้ามใจไม่ให้รัก มันก็ยากยิ่งพอๆกัน เพราะรักดังกล่าวไม่ได้เกิดจากความรักความศรัทธาของเราจริง ๆ ขึ้นทำไปก็มีแต่จะทุกข์ทรมานแม้จะได้บางสิ่งที่มุ่งหวังแล้วก็ตาม ประการสำคัญเป็นการแอบแฝงมาจากความคิดอื่นศรัทธาอื่นหรือความเป็นอื่นที่เราพยายามหาเหตุและผลมาอธิบายว่า มันคือสิ่งเดียวกันเพื่อให้สามารถดำเนินไปได้หรือเพื่อให้ตัวเองสบายใจที่สุด แต่ถ้าเรามีใจศรัทธาอันแรงกล้าแล้ว พลังสร้างสรรค์ก็จะบังเกิดขึ้นกับเราอย่างมหัศจรรย์ทีเดียว

2. วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้น วิริยะนี้มาคู่กับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ น้ำใจ และเตือนใจ ความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับคนใจเย็นและใจงามด้วย ไม่ใช่ข่มขู่ลุดุดันรบเร้าและรุ่มร้อน เพราะมันจะทำให้มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย หรือสูญเสียความอดทนในที่สุด

3. จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรักชอบตาม คำนี้ยิ่งใหญ่มาปัจจุบัน สังคมซับซ้อน มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่ละคนมีภาระหน้าที่ ที่ต้องทำมากมาย ไม่รู้จะทำอะไรก่อน แต่ถ้าเรามีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิดเราทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการทำงาน ทุกอย่างก็จะดีขึ้นไปเอง เราก็จะมีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่นและใฝ่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรักชอบตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ความรอบคอบนอกจากจะดำรงอยู่คู่กับความรอบรู้แล้ว ยังต้องอาศัยความดีงามเป็นเครื่องเตือนสติด้วย ถึงจะสามารถใช้จิตของเราพิจารณาและตรึกตรองในเนื้อแท้ของสิ่งต่าง ๆ นั้นได้อย่างเหมาะสม เพราะความดีงามตามแบบอย่างของคุณธรรมตามหลักศาสนาและจริยธรรมของสังคมนั้นเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

4. วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจาก การมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมมือร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำหลักอิทธิบาท 4 เข้ามาบูรณาการกับการบริหารงานวิชาการ ที่มุ่งผลให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพราะหากทำได้ตามกระบวนการแล้วจะเกิดสังคมความรู้ ชุมชนความรู้ และปัจเจกชนความรู้ และประการสำคัญ “อิทธิบาท 4” ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวจากหลักธรรมข้ออื่น ๆ หรือศาสตร์อื่น ๆ สามารถนำไปบูรณาการกระบวนการทำงานตามองค์ประกอบในการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคามเขต 3 เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) แบบแผนผสมผสาน (Convergent design) เป็นการออกแบบการวิจัยโดยมีการดำเนินการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพพร้อม ๆ กันมีลำดับความสำคัญเท่าๆ กัน ผู้วิจัยจะแยกการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลออกจากกันโดยจะรวมข้อมูลทั้งสองชุดเข้าด้วยกันในการ

ตีความหมายในลักษณะของการผสมผสานระหว่างข้อมูลทั้ง 2 ชุด (Creswell, 2015 อ้างถึงในสัมฤทธิ์ กางเพ็ง และคณะ, 2565) มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา 62 คน และครูวิชาการ ในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 3 จำนวน 113 คน รวมทั้งหมด 175 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง จากแนวความคิด ทฤษฎี ที่ได้ทบทวนมาแล้ว แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ(Check List) โดยถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ วุฒิต่างการศึกษา ประสบการณ์ทำงานในโรงเรียน และตำแหน่งการทำงาน ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 3 โดยแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งมีอยู่ 5 ระดับตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert's Scale) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ Google Form และสร้าง (QR Code) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือผู้เชี่ยวชาญที่ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ และหัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 5 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3. การผสมผสานและสรุปผลการวิจัย เป็นการนำเอาผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยจากการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจะรวมข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้งสองชุดเข้าด้วยกันในการตีความหมายในลักษณะของการผสมผสานระหว่างข้อมูลทั้ง 2 ชุด เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารงานวิชาการของของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 3 พบว่า โดยภาพรวม ด้านที่มีระดับปฏิบัติการมากที่สุด คือด้านหลักสูตร ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมาก รองลงมาคือด้านนิเทศภายในสถานศึกษาซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมาก ส่วนด้านที่มีระดับปฏิบัติการน้อยที่สุดคือ ด้านสื่อการเรียนการสอน ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากสำหรับในภาพรวมทั้งหมดนี้ พบว่าครูผู้สอนและผู้บริหารมีระดับปฏิบัติการในระดับมาก โดยมีรายละเอียดแต่ละด้าน คือ

1.1 ด้านหลักสูตร พบว่าด้านที่มีระดับปฏิบัติการมากที่สุด คือด้านปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนทุกคนโดยสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุดรองลงมาคือด้านที่มีระดับปฏิบัติการมากที่สุดคือด้านส่งเสริมให้ครูพัฒนาเนื้อหาสาระของหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและความต้องการของนักเรียน และด้านพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด ส่วนด้านที่มีระดับปฏิบัติการน้อยที่สุดคือด้านนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษาและปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมาก สำหรับในภาพรวมด้านนี้ พบว่าครูผู้สอนและผู้บริหารมีระดับปฏิบัติการในระดับมาก

1.2 ด้านจัดการเรียนรู้ พบว่าด้านที่มีระดับปฏิบัติการมากที่สุด คือด้านกระตุ้นให้ครูจัดเตรียมแผนการสอน แผนการจัดการเรียนรู้ก่อนทำการสอน ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด รองลงมาคือด้านเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาและการเรียนการสอน ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด ส่วนด้านที่มีระดับปฏิบัติการน้อยที่สุดคือด้านจัดครูเข้าสอนตามกลุ่มสาระต่างๆ โดยคำนึงถึงความสามารถความสนใจของครู ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุดสำหรับในภาพรวมด้านนี้ พบว่าครูผู้สอนและผู้บริหารมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด

1.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า ด้านที่มีระดับปฏิบัติการมากที่สุด คือด้านสนับสนุนให้ครูเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการใช้สื่อการเรียนการสอน ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด รองลงมาคือด้านติดตามประเมินผลการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน เพื่อความสะดวก ต่อการนำไปใช้ ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด ด้านที่มีระดับปฏิบัติการน้อยที่สุดคือด้านสนับสนุนให้มีการแสวงหาการเรียนรู้อย่างหลากหลายในท้องถิ่นและแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด สำหรับในภาพรวมด้านนี้ พบว่าครูผู้สอนและผู้บริหารมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด

1.4 ด้านวัดผลและประเมินผลการศึกษา พบว่า ด้านที่มีระดับปฏิบัติการมากที่สุด คือด้านมีการวางแผนกำหนดระยะเวลาในการวัดและประเมินผลล่วงหน้าไว้ในปฏิทินโดยสอดคล้องกับแผนการเรียนการสอน ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด รองลงมาคือด้านประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการวัดและประเมินผล ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด ส่วนด้านที่มีระดับปฏิบัติการน้อยที่สุดคือด้านวางแผนประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุดสำหรับในภาพรวมด้านนี้ พบว่าครูผู้สอนและผู้บริหารมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด

1.5 ด้านนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า ด้านที่มีระดับปฏิบัติการมากที่สุด คือด้านใช้อำนาจของกฎหมายข้อบังคับในการนิเทศการศึกษาทั้งภายในและภายนอกด้วยความเป็นธรรมไม่เลือกปฏิบัติคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด รองลงมาคือด้านจัดระบบการรองรับและมอบหมายงานการนิเทศการศึกษาทั้งภายในและภายนอกอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด ส่วนด้านที่มีระดับปฏิบัติการน้อยที่สุดคือด้านมีการพัฒนาปรับปรุงระบบการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด สำหรับในภาพรวมด้านนี้ พบว่าครูผู้สอนและผู้บริหารมีระดับปฏิบัติการในระดับมากที่สุด

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ผลสรุปการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 มีดังนี้

2.1 หลักสูตร ประกอบด้วย 1) มีใจรักในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดหลักสูตร 2) ประชุมวางแผนจัดการเรียนการสอนด้วยใจรักอยากให้เกิดผลสำเร็จตามหลักสูตร 3) จัดอบรมเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการจัดการจัดทำหลักสูตรให้กับครูอย่างไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค 4) ดำเนินการตามแผนงานวิชาการที่ตั้งไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร 5) เอาใจใส่ฝึกฝนและคิดค้น จัดทำโครงการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตร 6) ผู้บริหารและครูวิชาการมีการกำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอด้วยความเอาใจใส่ 7) ผู้บริหารและครูวิชาการ และครูผู้สอน ร่วมกันสรุปและประเมินผลในการใช้หลักสูตร 8) นำผลการประเมินผลการใช้หลักสูตรไปปรับปรุงใช้ในการดำเนินงานวิชาการ

2.2 การจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) ครูมีใจรักในการจัดการเรียนการสอน 2) จัดครูเข้าสอนให้ตรงตามวิชาเอกเพื่อลดปัญหาและความลำบากในการสอน 3) จัดบรรยากาศในชั้นเรียน ให้เอื้อต่อการเรียนการสอนเพื่อให้ไม่เป็นปัญหา อุปสรรคต่อผู้สอนและผู้เรียน 4) สนับสนุนครูให้เอาใจใส่ในการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอน 5) ครูเอาใจใส่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ 6) ครูจัดกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณาและวิเคราะห์ในการเรียนการสอน

2.3 ด้านสื่อการเรียนการสอน ประกอบด้วย 1) จัดครูผู้สอนที่มีความพอใจและความรักในการสอน เข้าอบรมการจัดทำสื่อการเรียนการสอน และการจัดทำสื่อต่างๆ 2) บำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอนให้อยู่ในสภาพดีด้วยความอดทนต่อปัญหาและอุปสรรค 3) มีความขยัน อดทน ในการนำนวัตกรรมทางการศึกษามาใช้ในการเรียนการสอน 4) มีใจใส่ ในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนอยู่เป็นประจำ 5) ตรวจสอบและติดตามประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอน 6) พิจารณาจัดสรรงบประมาณ สนับสนุน ในการผลิตสื่อการเรียนการสอนด้วยความโปร่งใส สุจริต ตรวจสอบได้ 7) ตรวจสอบและติดตามประเมินผลการใช้สื่อการเรียนการสอน

2.4 ด้านวัดผลและประเมินผล ประกอบด้วย 1) ครูมีความพอใจในการวัดและประเมินผล 2) ประชุมชี้แจงให้ครูเข้าใจในระเบียบการวัดและประเมินผล 3) มีความขยันวางแผนการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนตลอดปีการศึกษา 4) จัดครูให้สร้างเครื่องมือวัดผล โดยให้ครอบคลุมเนื้อหา ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ด้วยความอดทน 5) ครูเอาใจใส่นำผลการวัดผลและประเมินผล มาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน 6) พิจารณาให้ครูเข้ารับการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล 7) หมั่นติดตามและตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการศึกษา

2.5 ด้านนิเทศภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) ควรศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ 2) ควรกำหนดหลักเกณฑ์การนิเทศภายในสถานศึกษาศึกษาโดยฟังเสียงข้างมากสอดคล้องกับเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษา 3) ควรสร้างการสื่อสาร สื่อ เครื่องมือ และพัฒนาวิธีการนิเทศภายในสถานศึกษา 4) ควรมีการประเมินผล และการรายงานผลให้กับครูผู้สอนเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาครั้งต่อไป

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการบริหารงานวิชาการของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ซึ่งผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญ นำมาอภิปรายผล ดังนี้

การบริหารงานวิชาการของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ในภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบริบทของโรงเรียนในศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกโรงเรียนเป็นโรงเรียนวิถึพุทธ ทำให้มีกิจกรรมการบูรณาการหลักเข้าในกิจกรรมการบริหารสถานศึกษา และกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงทำให้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุชบา ชมที (2566) ที่ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยของ ยุพิน ชุนทอง (2560) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 พบว่า การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และผลการวิจัยของ อาธิชาติริอามาตย์, สมบัติ รัตนคร และพระครูปลัดบุญช่วย โชติวีโส (2565) ที่ศึกษาแนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 6 พบว่า การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนั้น หลักอิทธิบาท 4 จึงเป็นหลักในการ

ปฏิบัติงานซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก มีความพอใจในงาน ปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่น ด้วยความเอาใจใส่ในงาน และมีการตรวจสอบความสำเร็จในงานอยู่เสมอ จึงเป็นหลักธรรมที่ควรนำไปบูรณาการ ร่วมกับการบริหารงานวิชาการซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จหรือบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นผลจากเอกสารและผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักการบริหารงาน วิชาการที่มีประสิทธิภาพ 5 ด้านคือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านวัดผล และประเมินผลการศึกษา และด้านนิเทศภายในสถานศึกษา โดยนำการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อส่งเสริมการบริหารงานวิชาการ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพคุณภาพในการจัดและพัฒนาการศึกษา เพื่อจัดการศึกษา ให้มีคุณภาพและมาตรฐาน และเพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับ ศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 สรุปเป็น องค์ความรู้จากการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โมเดลแนวทางส่งเสริมการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้บริหารและครูผู้สอนควรมีการวางแผนการนิเทศอย่างชัดเจนโดยผ่านคณะกรรมการการนิเทศที่แต่งตั้งไว้ ตลอดจนหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการกำหนดนโยบาย และแนวทางในการการบริหารงาน วิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ที่ชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาได้อย่างเป็นรูปธรรม การกำหนด มาตรฐานการศึกษาของ สพฐ. และ สมศ. ควรเป็นไปในทิศทางเดียวกันและการประกันคุณภาพภายใน และ

ภายนอก ควรประเมินตามศักยภาพของโรงเรียนไม่ควรใช้เกณฑ์เดียวกันทุกสถานศึกษา ควรมีนโยบายส่งเสริมให้ครูมีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลาย ตลอดจนการวัดผลประเมินผลที่หลากหลายตรงตามสภาพจริงของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยสภาพการบริหารงานวิชาการของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ด้านหลักสูตร พบว่า อันดับสุดท้าย คือ ด้านนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษาและปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย ดังนั้น จึงควรเพิ่มการส่งเสริมด้านนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรสถานศึกษาและปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย สภาพการบริหารงานวิชาการของศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 3 ด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า อันดับสุดท้าย คือ ด้านจัดครูเข้าสอนตามกลุ่มสาระต่างๆ โดยคำนึงถึงความสามารถและความสนใจของครู ดังนั้น จึงควรมีส่งเสริมด้านจัดครูเข้าสอนตามกลุ่มสาระต่างๆ โดยคำนึงถึงความสามารถและความสนใจของครูแต่ละบุคคล ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า อันดับสุดท้าย คือ ด้านสนับสนุนให้มีการแสวงหาการเรียนรู้โดยวิทยากรในท้องถิ่นและแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ดังนั้น จึงควรมีการสนับสนุนให้มีการแสวงหาการเรียนรู้โดยวิทยากรในท้องถิ่นและแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ด้านวัดผลและประเมินผลการศึกษา พบว่า อันดับสุดท้าย คือ ด้านวางแผนประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ดังนั้น จึงควรมีการประชุมวางแผน แต่งตั้งผู้รับผิดชอบและลงมือประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น ด้านนิเทศภายในสถานศึกษา พบว่า อันดับสุดท้าย คือ ด้านมีการพัฒนาปรับปรุงระบบการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น จึงควรจัดให้มีการพัฒนาปรับปรุงระบบการนิเทศติดตามอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550. (2550, 16 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 124 ตอนที่ 24 ก. หน้า 29-35.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *คู่มือการส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- บุษบา ชมที. (2566). *การศึกษาและการวิเคราะห์หลักอิทธิบาท 4 กับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจฺ ติโต). (2552). *วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*. https://www.mcu.ac.th/directory_uploads/administrator/file_upload/20180810135126_5579A3DA-BE21-41B8-A7AC-E517A756F6E5.pdf
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2547). *ธรรมานุญชีวิต*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 14 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก. หน้า 12-17.

- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุพิน ชุนทอง. (2560). *การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก. หน้า 1-90.
- สัมฤทธิ์ กางเพ็ง, ชุติภา บุตรดีวงศ์, สมเกียรติ เจษฎากุลทวี, พลิสฐ์ อมรเชษณ์, และอภิชาติ นานาเอห์. (2565). การวิจัยแบบผสมผสานวิธี: กระบวนทัศน์การวิจัยในศตวรรษที่ 21. *วารสารครุศาสตร์ปัญญา*, 1(3), 64-83.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2556). *คู่มือการบริหารโรงเรียนในโครงการพัฒนาการบริหาร รูปแบบนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- อาธิชาติริอามาตย์, สมบัติ รัตนคร และพระครูปลัดบุญช่วย โชติวิโส. (2565). แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมาเขต 6. *Journal of Modern Learning Development*, 7(3), 197-209.